

сучасному міждисциплінарному історико-культурному дискурсі – освітньому, соціально-педагогічному, історико-педагогічному тощо.

З метою актуалізації регіональної наукової проблематики, вивчення маловідомих сторінок педагогічного краєзнавства науковці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини у 2022 році започаткували новий дослідницький проєкт – «Освіта, шкільництво і педагогічна думка Черкащини». Мета – презентація громадськості здобутків вітчизняної та зарубіжної педагогічної науки та освіти, консолідувавши біографічну та бібліографічну інформацію про педагогів, освітян, викладачів у вигляді інформаційно-бібліографічного електронного ресурсу «Черкащина педагогічна» та науково-популярного довідника-хрестоматії [6].

21 листопада 2023 р. відповідно до плану наукової роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини у змішаному форматі відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогічне краєзнавство крізь призму історико-культурних явищ та процесів в Україні». Під час конференції учасниками було обговорено актуальні питання розвитку педагогічного краєзнавства крізь призму історико-культурних явищ та процесів в Україні: становлення та розвиток педагогічного краєзнавства в Україні: міждисциплінарний аспект наукових досліджень; освіта, шкільництво і педагогічна думка: історія та сучасність; історико-культурний компонент підготовки здобувачів вищої освіти; педагогічне краєзнавство у персоналіях: від витоків до сучасності.

Отже, педагогічне краєзнавство як міждисциплінарне наукове знання та багатовимірний феномен освіти, культури, науки має потужний потенціал у справі розвитку фундаментальних і прикладних досліджень з проблеми формування національної ідентичності та імплементації історико-культурного підходу у підготовці майбутніх фахівців.

Список використаних джерел:

1. Коляда Н. М., Кравченко О. О. Науково-дослідний центр педагогічного краєзнавства: 15 років діяльності. *Інноватика у вихованні*. 2022. Вип. 15. С. 35–47.
2. Коляда Н.М. Краєзнавство. *Енциклопедія освіти*. 2-е вид. К., 2020. С. 494.
3. Науково-дослідний центр педагогічного краєзнавства подвійного підпорядкування НАПН України та МОН України. URL: <http://surl.li/drlxj> (дата запити: 08.10.2024).
4. Про історико-культурну складову освітнього процесу. Рішення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 21 червня 2022 р. URL: <https://cutt.ly/PLa6Gae> (дата запити: 02.10.2024).
5. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. Закон України від 13 грудня 2022 року № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата запити: 17.10.2024).
6. Черкащина педагогічна: інформаційно-бібліографічний електронний ресурс. URL: <http://surl.li/nhdov> (дата запити: 18.10.2024).

Василь Каплінський

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і освітнього менеджменту Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Ольга Пінаєва

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і освітнього менеджменту Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

**СЕКРЕТИ УСПІШНОГО ВИХОВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ
ІННОВАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ**

Для того, щоб успішно виховувати, необхідно розташувати до себе, розташувати допомагає спілкування. Лише правильно організоване спілкування робить учнів виховуваними. Де немає спілкування, там управління дітьми неможливе, вони не чують старших. А важкі діти – це ті діти, в яких немає духовних та душевних контактів з дорослими.

Отже один із важливих секретів успішного виховання полягає у забезпеченні контакту з вихованцями, саме того взаємного контакту, який з позицій гуманної психології називається *внутрішнім (духовним) контактом* і базується на емоційній єдності та взаємоприйнятті суб'єктів педагогічної взаємодії на противагу зовнішньому контакту, що власне є лише його видимістю або грою в нібито нормальні стосунки, коли під маскою зовнішньої доброзичливості може приховуватись абсолютна байдужість і навіть антипатія. Можуть бути слова гарні чи погані, як зауважував один з педагогів-новаторів, можуть бути дії і вчинки вдалі чи невдалі. Але якщо взаємні відносини правильні, вони поправлять невдало сказане слово і невдалі дії. І навпаки, якими б не були гарними слова і справи, якщо відсутні гуманні взаємовідносини, в кінцевому результаті виникають проблеми.

З метою визначення чинників, що сприяють забезпеченню саме такого контакту ми, досліджуючи цю тему, використали методику незакінчених речень, серед яких було питання «Вважаю, що викладач, який прагне забезпечити взаємний контакт зі студентами, обов'язково повинен...». В результаті узагальнення відповідей, було визначено головні чинники його забезпечення: прихильність до студентів; прагнення зрозуміти студентів (їхній внутрішній світ, інтереси, потреби, позицію, індивідуальні особливості); прийняття студента таким, яким він є або безумовне позитивне ставлення до особистості студента; співпереживання; прояв уваги та турботи (допомога, педагогічна підтримка та педагогічний супровід); довіра та щирість у взаємостосунках (відсутність подвійних стандартів поведінки).

Таким чином ключовими словами формули духовного контакту можна вважати таких 5 дієслів: *любити, розуміти, приймати людину такою, якою вона є, співпереживати і допомагати.*

Що стосується першого дієслова цієї формули – любити, то, на наш погляд, його педагогічну суть найкраще передають слова Антона Макаренка, який був визнаний ЮНЕСКО кращим педагогом ХХ століття, а його книга

«Педагогічна поема» кращою книгою про виховання. Саме в ній він писав: *«Мені ніколи не подобалася та думка інтелігентська, ніби діти люблять лише такого вчителя, який до них любовно ставиться, який їх пестить. Я з цим ніяк не можу погодитись. Ви можете бути з ними сухими в найвищій мірі, вимогливими до прискіпливості. Ви навіть можете не помічати, якщо вони стирчать у вас під рукою. Ви можете байдуже ставитись до їх симпатій. Але якщо ви сяєте успіхами, знаннями, вдачею, то спокійно, не озирайтесь. Вони всі на вашому боці. І вони не зрадять. Не має значення, в чому виявляються ці ваші здібності, і не важливо, хто ви такий.*

І навпаки. Якими б ви не були цікавими у спілкуванні, добрими та привітними, якими б ви не були симпатичними у побуті чи у відпочинку, якщо ваша справа супроводжується невдачами і провалами, якщо на кожному кроці видно, що ви своєї справи не знаєте, якщо все у вас закінчується браком чи пишком, ви ніколи нічого не заслужите, окрім зневаги. Звичайно, має бути і любов. Але я завжди доводив, що любов – це результат. А мені казали – метод».

Наступний секрет полягає в чіткому усвідомленні, по-перше, специфічних особливостей виховання; по-друге логіки виховного впливу і врахування тих складових, без яких не буде успіху. Конкретизуємо, яких саме складових. Безперечно, виховання передбачає зовнішній вплив. Другий момент – його прийняття вихованцем і перехід у внутрішній план його особистості. Але тут може бути опір, перешкоди. Виховна інформація проходить через фільтр довіри і недовіри. Вона може бути корисною і правильною, але не пропущеною фільтром в силу закритості для неї каналу довіри. Тому на етапі зовнішнього впливу ми повинні робити все необхідне, щоб дати нашій виховній інформації зелене світло. І на кінець післядія, зміни. Ми не виховуємо, якщо не викликаємо змін.

Ще один секрет стосується прихованого характеру виховання, коли вихованець робить те, що потрібно вихователю, але за власним бажанням, коли виховуєш, ніби не виховуєш.

Наступний є чи не найголовнішим секретом виховання. Він приховується в особистості педагога. Звертаюся до почутих колись на одному з педагогічних форумів слів і супроводжую їх фразою: «Сильніше не скажеш»: *«Ми говоримо, що виховувати важко. Так, важко і буде важко до тих пір, поки ми будемо хотіти виховувати своїх дітей чи будь-кого, не виховуючи себе. Якщо ми зрозуміємо, що виховувати інших можливо лише через себе, лише виховуючи себе, то питання виховання відпаде само по собі. Залишиться тільки питання життя: як потрібно жити самому?»* А якщо педагог є авторитетом, то вже сам по собі авторитет стає носієм сугестивного впливу на вихованця.

Відомо, що «педагог» перекладається як «дітоводитель», тобто той, що веде за собою інших. Тому викладачу потрібно одночасно «вести» і себе до себе освіченішого, цікавішого, мудрішого, тримаючись того напрямку, що виводить на шлях авторитету. А вже авторитет авансуватиме успіх не лише особисто викладачу і його педагогічним впливам, а й навчальній дисципліні, яку він викладає, оскільки чим вищий авторитет, тим більш важлива для студентів наука, провідником якої він є.

Переконливими є результати нашого опитування студентів щодо складових авторитету, узагальнені методом контент-аналізу, які вони найчастіше називали, продовжуючи речення: *«Авторитет викладача вищого закладу освіти в першу чергу залежить від...»*.

По-перше, студенти зазначали високий рівень знань, ерудицію, загальний світогляд. *По-друге*, належний рівень внутрішньої культури, що передбачає послідовність у своїх діях, стриманість, єдність між словами і вчинками. *По-третє*, наявність власної позиції та прояв індивідуальності, адже, щоб бути авторитетним, викладач повинен», боятись жити в згоді з нав'язаними стереотипами, боятись «бути як більшість», пливти за течією, бути

конформістом, котрий сьогодні кричить: «Осанна!», а завтра: «Візьми, візьми, розіпни Його!». По-четверте, тактовність, що означає почуття міри та обережність у спілкуванні, вміння спілкуватись не ображаючи, не принижуючи, не зачіпаючи гідність. Іншими, не менш важливими компонентами авторитету студенти називали неформальний підхід до виконання своїх обов'язків, вміння спілкуватись на рівних, не підкреслюючи своєї вищості; почуття розумного і доречного гумору.

І ще один секрет, дуже важливий. Оскільки теорія є керівництвом до практики виховання, не можна залишати поза увагою ті важливі для забезпечення виховних впливів фундаментальні положення, які розробляє загальна педагогіка. Спостереження свідчать, що для студентів часто теорія існує сама по собі, а практика ніби знаходиться *поза* теорією, тому наукові положення сприймаються як щось *абстрактне, відірване від життя*.

Не враховуючи, наприклад, закономірностей виховання, ми не зможемо забезпечити його результативності, оскільки не будемо знати, які зв'язки та залежності її обумовлюють. Не знаючи принципів виховання, неможливо забезпечити його ефективності, оскільки це ті вихідні положення, від дотримання яких залежить успішність цього процесу. Залишаючи поза увагою психологічні механізми виховання (емоційне обумовлювання, наслідування, ідентифікацію, конформність, вживання в соціальну роль та ін.), ми не будемо знати, якими шляхами розвивається мотиваційно-ціннісна сфера особистості як важлива умова успішності виховних впливів. Заохочувальні та гальмівні прийоми виховного впливу допоможуть, з одного боку, зміцнити віру вихованців у свої сили і надихнути їх на подальші успіхи у навчанні, з іншого, пригальмувати негативні прояви поведінки, примусити отямитись, прозріти, коли в цьому виникне потреба.

Останнім часом, коли ми стали орієнтуватись на нові знання або практикоорієнтовані інновації, одночасно стала поширюватись думка про те, що фундаментальні знання старіють (у свій час як альтернатива навіть

появились університети сучасних знань). Однак, на наш погляд, концепція старіння фундаментальних знань є хибною і шкідливою. Фундаментальна наука не менш, а більш важлива, ніж прикладна. Прикладне знання йде за фундаментальним і його результати визначають на десятиліття прикладну тематику, яка вже потім стає важливим драйвером, прогресивним брендом. Носій нового знання без фундаментального не є повноцінним, тому небезпечно, роблячи ставку лише на інновації, відмовляти від класики, класики, яка перебуває поза часом, не замулюється часом.

Ігнорувати її – це все одно, що відмовитись від бази, від фундаменту. Саме класика, як і культура, завжди має аксіологічний (ціннісний) вимір, адже вона зберігає лише те, що являє собою цінність, що є цінним в контексті історичного розвитку. Все, що цінності не має, класикою, як і культурою, не зберігається. Новації, бренди появляються під впливом моди, зміни ідеології і зникають, а класика вічна. Потрібен баланс. І *тільки баланс*, який буде тоді, коли ми в погоні за інноваціями не будемо ігнорувати класику, а будемо дивитись на неї в контексті сучасних змін, по-новому. Тоді і класика буде в тренді.

Розпочинав з цитат знаменитостей, а завершу цитатами студентів про вплив науки про виховання на них самих. Повірте в їхню щирість. Для відвертості були створені всі умови, коли вони на останній парі продовжували речення «Особисто для мене педагогіка була тією дисципліною, яка...»

Особисто для мене слово «виховання» було просто словом, яке залишалось поза рамками моїх життєвих та майбутніх професійних інтересів. На одній з перших лекцій я збагнув секрети виховання і вони мене зацікавили. У мені прокинувся інтерес до таємниць цього процесу, який з кожним наступним заняттям закріплювався і збільшувався. Особливо його стали підігрівати педагогічні фільми, я став цікавитись книгами з проблем виховання, я став помічати, що його методи і прийоми такі ж справжні і дієві, як і прийоми боротьби, якою я займаюсь...

...Ця дисципліна змінила моє ставлення до сім'ї і сім'ї до мене. Зі своїм старшим братом я часто конфліктував. Недавно вирішив

звернутись до одного з прийомів виховної взаємодії і отримав результат: брат погодився, що помилявся, і попросив вибачення. Я теж перепросив його, і зараз ми найкращі друзі, справжні брати. Думаю, що цей приклад лише початок збагачення мого досвіду у моїй голові та змін у моїй поведінці.

...Цей предмет надав мені реальну допомогу в моїй тренерській роботі. Я збагнув, який важливий той аспект нашої діяльності, який називається вихованням. Це умови, без яких коефіцієнт корисної дії наших зусиль низький. Я працюю в комерційній спортивній установі з дітьми заможних батьків. Випробовував на них те, що зміг запам'ятати, і все на 100% спрацьовувало. І ще предмет відкрив для мене «потаємні ходи підходу» до батьків.

...Цей предмет надихнув мене бути не просто тренером, а тренером-вихователем. Без цього я не зможу стати позитивним героєм у житті своїх вихованців, авторитетом і майже рідною людиною. Але не лише надихнув, а й неабияк підготував.

...Я повірив у велику силу виховання Насамперед тому, що я відчував його сильний вплив на себе самого. Я не встиг отямитись, як почав змінюватись із середини. І це тому, що в моєму житті з'явився авторитет. Кожна пара – це ніби окрема частинка мозаїка, склавши яку, я зрозумів, що став зовсім іншою людиною.

Список використаних джерел:

1. Валентина Фрицюк, Василь Каплінський. Підготовка майбутніх учителів до виховної діяльності в умовах цифровізації освіти. Освіта для цифрової трансформації суспільства / Edukacja dla cyfrowej transformacji społeczeństwa / Education for digital transformation of society : монографія. У 2 т. Т. 2 ; за наук. ред. В. Кременя, Н. Ничкало, Л. Лук'янової, Н. Лазаренко. — Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2024. — 544 с. С.68-81.

2. Каплінський В. В. Підвищення якості виховної діяльності як важливої складової професійного становлення вчителя фізичної культури (з досвіду роботи). Університет – школа: співпраця в умовах євроінтеграції: монографія /Акімова О. В., Фрицюк В. А., Троян Г. В. [та ін.]. Вінниця: «Твори». 2019. С. 193 – 216.

3. Каплінський В. В. Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки у педагогічних університетах: дис. ... докт. пед. наук. Вінниця, 2019. 481с.

4. Хникін О. В., Каплінський В. В. Організаційно-педагогічні умови виховання морально-вольових якостей підлітків у процесі позашкільної роботи

з фізичної культури. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія*. Вип.70. 2022 р. С. 67 – 73.

5. KAPLINSKY, V.: *Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli*. Vinnytsia : TOV Niland LTD, 2015.

6. Kaplinskyi V., Svyshch N., Grytsyk N. Influence on emotional sphere of future teacher's personality in the process of it's general pedagogical teacher training (practical aspect) *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Вип. 5 (125) 20*. К.В-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2020 р. С.9 – 18.

7. Oksana V. Klochko, Vasyl M. Fedorets, Oleksandr V. Mudrak, Tamara S. Troitska and **Vasyl V. Kaplinskyi**. Modeling of ecophobic tendencies of consciousness of higher education students. SHS Web Conf., 142 (2022) 03006

8. Oksana Shportun, Vasiliy Kaplinsky, Olga Akimova, Zhanna Sydorenko, Tetyana Kamenshchuk. Features of psychosomatic manifestations in internally displaced persons during the war. AD ALTA: JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY RESEARCHSPECIAL ISSUE NO.: 14/01/XLII. (VOLUME 14, ISSUE 1, SPECIAL ISSUE XLII.). The Authors (May, 2024)/ P. 99-107.

9. O.Shportun, T Branitska, V Kaplinsky, O Zharovska Peculiarities of Leadership Manifestation in the Youth Social Group // *Postmodern Openings* // 2020, Volume 11, Issue 1 Supl. 1, pages: 177-199.

Ярослав Мелентьєв

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки*

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ОСВІТІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Протягом всього періоду незалежності, українська система загальної середньої освіти проходила реформаційні зміни, які охоплювали всі аспекти її функціонування. Відтак, модернізація закладів освіти була та надалі залишається серед основних завдань для країни. Від результатів цього процесу безпосередньо залежить конкурентоспроможність нашої економіки та держави в цілому, на міжнародній арені.